

Kemāl Paşa-zāde'nin *Āh-nāme*'si

Ömer ZÜLFE¹

APA: Zülfe, Ö. (2020). Kemāl Paşa-zāde'nin *Āh-nāme*'si. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö7), 391-399. DOI: 10.29000/rumelide.808735.

Öz

şimdilik dört kaynağın tanıklığıyla âlim ve şair řeyhüliřlām Kemāl Paşa-zāde řemseddīn Aĥmed'e ait gösterilen *Āh-nāme* hacim olarak küçük fakat muhteva bakımından oldukça dikkat çekici bir eserdir. Kısa bir nesir parçası olan secilerle süslü metin, sade ve akıcı bir dille kaleme alınmıştır. Ahlâkî eserler kategorisinde değerlendirilebilecek olan metnin, insanoğlunun merhamete muhtaç yönlerini incelikli ve etkili bir üslupla dile getirdiği söylenebilir. Kemāl Paşa-zāde řemseddīn Aĥmed bu kısa parçada insanın yeryüzündeki macerasına değinip kulluk vazifesinin güçlüklerinden söz ederken dünyada olup bitenleri insanoğlunun bağışlanması için birer bahane olarak gösterir. Eserin belki de en başarılı yanı, şathiyeleri andıran bir üslupla insanın dünyadaki acizliği ve çaresizliği üzerinden ince bir řikāyeti dile getirmesidir. Karamsar eda takınarak kurguladığı parçada Kemāl Paşa-zāde řemseddīn Aĥmed, kaynak gösterdiği ayetleri de maksadına uygun olarak bağlamından uzak bir tarzda yorumlamış ve insanoğlunun içine düştüğü açmazlara ve acziyete dikkat çekmeyi başarmıştır. Kısa bir parça olmasına rağmen *Āh-nāme* onun, şair kimliğine bürünmekten çekinmediği, şiirin cesur ve aşkın düşüncelere tanıdığı imkânları kullanarak kaleme aldığı ustahlık bir nesir örneğidir. *Āh-nāme*'de münacat üslubuyla nesri şiire yaklaştıran Kemāl Paşa-zāde řemseddīn Aĥmed, derin düşünceleri dengeli bir üslupla dile getirirken adeta şair kimliğini konuşturur. Bu makalede, girişin ardından metnin bulunduğu kaynaklar tanıtılıp eser hakkında bazı değerlendirmelere yer verildikten sonra *Āh-nāme*'nin tenkitli metni yayınlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kemāl Paşa-zāde, Āh-nāme, nesir

Āh-nāme of Kemāl Paşa-zāde

Abstract

The *Āh-nāme*, which is shown to be belonged to the scholar and poet řeyhüliřlām Kemāl Paşa-zāde řemseddīn Aĥmed with the testimony of four sources, is a work that is small in volume but quite remarkable in terms of content. The text, which is a short piece of prose, decorated with sajis, was written in a plain and fluent language. It can be said that the text, which can be evaluated in the category of moral works, expresses the aspects of human being in need of compassion in a nuanced style. In this short piece, řeyhüliřlām Kemāl Paşa-zāde řemseddīn Aĥmed refers to the adventure of man on earth and talks about the difficulties of his duty of servitude and shows what is happening in the world as an excuse for the forgiveness of mankind. Perhaps the most successful aspect of the work is that it expresses a subtle complaint about the inability and helplessness of the human being in the world in a style that resembles shathiyes. In the piece that he composed in a pessimistic manner, Kemāl Pasha-zāde interpreted the verses he referred to in a way that was out of context and managed to draw attention to the dilemmas and incompetence of mankind. In this article, after

¹ Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (İstanbul, Türkiye), omerzulfe@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8932-9299 [Makale kayıt tarihi: 24.09.2020-kabul tarihi: 20.10.2020; DOI: 10.29000/rumelide.808735]

introducing the sources containing the text and making some evaluations about the work, the critical text of Âh-nâme was published.

Keywords: Kemâl Paşa-zâde, Âh-nâme, prose

Giriş

Dil, edebiyat, tarih, tasavvuf, felsefe, tefsir, fıkıh, akaid ve kelâm alanlarında eskilerin tabiriyle yed-i tûlâ sahibi bir şahsiyet olan Kemâl Paşa-zâde [ö. 1534] için Laţîfi [ö. 1582], “Fenn-i nâzm u inşâda dahi yek-fen olanlar kadar kıdreti ve ibdâ’-ı bedâyi’-i nâzm u netrde bi’t-tâmâm mâhâreti vardı. Ammâ bu fenden müstâgnî olmanın ‘âdet-i şu‘arâ üzre gendülere tâhulluş tá’yîn étmemişlerdür. Belki bî-mâhlaşlığı mâhlaş édinmişlerdür.” (Canım 2000: 160) diyerek onun şiir ve inşadaki üstün yeteneğine vurgu yapar. Gerçekten de bugüne kadar gelen eserlerine bakıldığında Kemâl Paşa-zâde Şemseddin Aḥmed’i, başlı başına şairlik veya münşilikle şöret bulanlar kadar büyük bir şair ve münşi saymak yanlış olmaz.

Kemâl Paşa-zâde’nin mahlas kullanmaması, şairlikle anılmak istemediğinin ilanı gibidir. İlim ve şiirin kol kola yürüdüğü, içe ve dışa dönük yönleriyle birbirinden ayrılmadan yan yana büyüdüğü bir iklimde yetişmesine rağmen Kemâl Paşa-zâde, yine de ilim ve şiir arasında bir seçim yapmak zorunda kalmış olabilir mi? Devrinde, bazı ilim çevrelerinin şiire mesafeli yaklaştığını ve âlimlere şairliğin yakışmayacağı yönünde düşüncelere sahip olduğunu tahmin etmek güç değildir. Gerek yetişme döneminde gerekse fetva makamında bulunduğu yıllarda, şiire olan iştıyakı yüzünden Kemâl Paşa-zâde’nin şiir karşıtı çevreler tarafından baskı altına alınmış olması ihtimal dahilindedir. Bütün bu dış etkenlerin ötesinde ilmin, onu askeriyeden alarak ilmiyeye sevk eden manevi ağırlığı ve değeri, Kemâl Paşa-zâde’nin âlim kimliğiyle tanınmak istemesinin asıl sebebi olmalıdır. Ancak o, bir yandan âlim olarak anılmakla birlikte, öbür yandan bir mahlasın ardına gizlenme gereği duymadan şairlikten de asla vazgeçmemiş görünmektedir. İlimin keskin uçları ve sarsılmaz kurallarına nazaran şiir, duygu ve düşünce sahasında alabildiğine engin ufuklara sahipti. Şiir geleneğinin ve özellikle de tasavvufun sağladığı özgürlük alanı Kemâl Paşa-zâde için kaçış iklimi olarak görülebilir. Bu yazıda metni yayımlanan *Âh-nâme* onun, şair kimliğine bürünmekten çekinmediği, şiirin cesur ve aşkın düşüncelere tanıdığı imkânları kullanarak kaleme aldığı ustalıkla bir nesir örneğidir. Bu metinde nesri şiire yaklaştıran Kemâl Paşa-zâde, derin düşünceleri dengeli bir üslupla dile getirirken adeta şair kimliğini konuşturur.

Âh-nâme

Âh-nâme tespit edilebildiği kadarıyla Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Kitaplığı 1973 numaralı *Münşe’ât-ı ‘Azîziyye fî Âtâri ‘Otmâniyye* (Hacı Nûrî 1875: 336), *Şefîk-nâme*² (Şefîk Mehmed 1871: 152), *Şerḥ-i Dîvân-ı ‘Aliyyü’l-Murtezâ*³ (Müstakîm-zâde 1839: 228) ve *Denkwürdigkeiten von Asien in Künsten und Wissenschaften Sitten, Gebräuchen und Alterthümern*,

² Sayın Prof. Dr. M. A. Yekta SARAÇ’ın tespitine (Saraç 1995: 57) göre metin, Şefîk Mehmed Efendi [ö. 1715]’nin 1703 tarihli “Edirne Vakası”nu konu alan eserinin (*Şefîk-nâme*: 1288/1871-72) sonundaki ek kısmında 152. sayfada yer almaktadır. *Münşe’ât-ı ‘Azîziyye fî Âtâri ‘Otmâniyye*’dekiyle tamamen aynı hüviyette olan metnin sonunda yine *Münşe’ât-ı ‘Azîziyye fî Âtâri ‘Otmâniyye*’de olduğu gibi Hacı Nûrî Efendi’nin görüşlerine hem üslup hem de muhteva bakımından büyük benzerlik gösteren bir değerlendirme vardır.

³ Müstakîm-zâde Süleymân Sâ’de’ddin Efendi’nin [ö. 1788] *Şerḥ-i Dîvân-ı ‘Aliyyü’l-Murtezâ* adlı şerhinde 228. sayfada kayıtlıdır. Yazar, Hz. Ali’nin bir beytini şerh ederken “ba’zı ehl-i kemâl demişdür” ifadesinden sonra “Münacat” başlığı altında metni zikreder. Burada eserin Kemâl Paşa-zâde’ye nispet edilmemesi muhtemelen İbni Kemâl’in “ehl-i kemâl”e dönüşmesiyle ilgilidir.

*Religion und Regierungsverfassung aus Handschriften und eigenen Efrahrungen*⁴ (Diez 1811: 308) adlı eserlerde kayıtlıdır. Biri dışında kaynaklar, *Âh-nâme*'yi Kemâl Paşa-zâde'ye nispet etmektedirler. Şimdilik reddetmeyi gerektirecek herhangi bir bilgi veya belge bulunmadığından *Âh-nâme*'nin Kemâl Paşa-zâde'ye ait olduğunu kabul etmekte sakınca yoktur.

Âh-nâme'nin, müstakil bir metin olmak üzere kaleme alınıp alınmadığını ya da kapsamlı bir eserin bir parçası olup olmadığını bilmiyoruz. Her ikisi de ihtimal dahilinde olmakla birlikte başlı başına bir eser olması daha mümkün görünüyor.

Âh-nâme'ye dair en eski kaydın Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Kitaplığı 1973 numarada kayıtlı *Mecmū'a*'da bulunan örnek olduğu söylenebilir. Oldukça karışık bir görünüm arz eden *Mecmū'a*'da çeşitli konularda münşeat örnekleri, tarihler, mektuplar, fermanlar, meşkler, risalelerden parçalar ve yer yer şiirler yer almaktadır. Baştan ve sondan kopuklukların bulunduğu derleme 222 yapraktır. Ağırıklıkla on altıncı yüzyıla ait metinlerden oluşan fakat yazı ve mürekkep değişikliklerinden hareketle farklı zamanlarda yapıldığı anlaşılan eklemelerin bulunduğu *Mecmū'a*'nın kayıt altına alındığı tarihi kesin olarak belirlemek güçtür. Şimdilik en geç tarihli kaydın 1071/1661 olduğunu göz önünde bulundurarak mecmuanın 17. asrın ikinci yarısında derlendiğini veya yazıya geçirildiğini tahmin etmek mümkündür. Mecmuada *Feth-nâme-i Esterğon ve Belğrad Feth-nâmeleridir zıkr olındı; Şüret-i Feth-nâme-i Sulţān Selīm Hān; Şāh Tahmāsb Sulţān Selīm'e Şehzāde iken göndermişdür berāy-ı Sulţān Bāyezīd; Ebu's-su'ūd Efendi'nün Sulţān Süleymān 'aleyhi'r-rāhmeti ve'r-Rıdvān hāzretlerinden gelen mektūba irsāl ettiği cevāb-nāme şüretidir; Sulţān Mehemmed Hān-ı Merhūmdan Uzun Hāsana ve Pādīşāhlara māhşūş Tehniye-nāme* başlıklarını taşıyan mektup örneklerinin yanı sıra *Âhī, Muhibbī, Bākī, T. Yahyā, Şemsī, Hayālī, Fuzūlī, 'Askerī, Deli Birāder Ğazālī, Necātī, Mākālī ve Hāyretī*'nin şiirleri yer almaktadır.

Karşılaştırmaya esas alınan ve *Âh-nâme*'nin kaynağı durumundaki bir diğer eser olan *Münşe'at-ı 'Aziziyye fi Ātāri 'Otmāniyye*⁵ Şaḥḥāf Hācı Nūrī Efendi tarafından derlenmiş seçme münşeat ve şiir örneklerini ihtiva eden eserdir. Besmele, hamdele ve salve bölümlerinden sonra mukaddimede “cemī'-i 'ulūm u ma'ārifīn mebd'e' ve esāsī fenn-i taḥrīr-i inşā olup” denilerek kitabetin ehemmiyeti vurgulanır. Daha sonra, eskilerin sonrakilere bıraktığı şiire ve inşaya dair birçok metnin adı sanı bilinmeyen mecmualarda dağınık bir şekilde kaldığı ve kütüphanelerde unutulmaya yüz tuttuğu belirtilerek bu güzide parçaların mecmualardan derlendiği ve devrin yeni bir üsluba bürünen seçkin şiir ve inşā örneklerinin eklenmesiyle bir bütün olarak kayıt altına alındığı söylenmektedir. Bütün bu faaliyetin Sultan Abdülaziz Han'ın [1830-1876] ilme ve marifete verdiği destekle gerçekleştiğine işaret eden Hācı Nūrī Efendi eserine bu yüzden *Münşe'at-ı 'Aziziyye fi Ātāri 'Otmāniyye* adını verdiğini dile getirir. Ayrıca, şiiri ve inşayı birbirinden ayırmadığını, bu yüzden her metnin arasına şiir parçalarını birbiriyle uyum oluşturacak şekilde sıraladığını da ifade etmektedir. Buna uygun olarak kitapta yer alan şiirler elifba sırası gözetilerek sıralanmıştır. Hācı Nūrī Efendi maksadının, geçmişten kendi

⁴ Alman diplomat ve oryantalisti Heinrich Friedrich von DIEZ (1751-1817) Asya'nın bilim ve sanat eserlerinden örneklere yer verdiği *Denkwürdigkeiten von Asien in Künsten und Wissenschaften Sitten, Gebräuchen und Alterthümern, Religion und Regierungsverfassung aus Handschriften und eigenen Efrahrungen* adlı eserinde “Was ist der Mensch!” ‘İnsan Nedir?’ başlığı altında önce Kemâl Paşa-zâde'yi tanıtmış, daha sonra metnin ehemmiyetine değindiği bir değerlendirmenin ardından *Âh-nâme*'nin Arap harfli metnini yayınlamış ve Almanca çevirisini vermiştir (308-314. s.). Yazar metni, *Mecmū'a-i Tevārīh ve Nevādir* adıyla kayıtlı bir eserde bulduğunu ve oldukça değerli gördüğünü belirtir. DIEZ, metnin kısa olmasına rağmen derin düşünceler barındırdığını söylediikten sonra, bütün eksiklerinin farkına varmakla tevazu içerisinde kemale ermiş insanı tarif ettiğine vurgu yapar ve bu açıdan birkaç cümlelik metnin Asya'daki fikri değerlerin göstergesi olarak son derece görkemli ve önemli olduğuna işaret eder. Yazarın Osmanlıca sayısız metin arasında *Âh-nâme*'yi seçmesi de ayrıca dikkat çekicidir.

⁵ *Münşe'at-ı 'Aziziyye*'nin İsmā'ıl Hākkī-i Bursevī'nin *Tuhfe-i İsmā'iliyye* adlı eseriyle bağlantısı bulunduğu dair görüşler ileri sürülmüş ve eser ayrıntılı olarak tanıtılmıştır (Gümüş 2005).

yaşadığı döneme kadar güzel şiir ve inşa örneklerini seçerek gençlerin ve edebiyat meraklılarının kendilerini geliştirmelerine yardım etmek olduğuna özellikle dikkat çekmektedir. *Āh-nāme*, *Münşe'at-ı 'Azīziyye fī Ātārī 'Otmāniyye*'nin 1875 tarihli dördüncü baskısında yer almaktadır. *Āh-nāme*'nin sonunda muhtemelen Hacı Nūrī Efendi'nin metinle ilgili görüşlerini ihtiva eden bir değerlendirme (Hacı Nūrī 1875: 204) vardır.

Āh-nāme'nin tanınmış bir metin olduğunu gösterecek nitelikte bir kayıt dikkat çekicidir. Nūh b. Muştāfā el-Ḳonevī'ye [ö. 1660] nispet edilen *Necātü'l-Mütehayyirîn*⁶ adlı eser, *Āh-nāme*'yle büyük benzerlikler taşır. Kemāl Paşa-zāde'ye aidiyeti kuşkulu olan *Necātü'l-Mütehayyirîn*'in *Āh-nāme*'ye nazire olmak üzere yazıldığını düşünmek mümkündür. Müellif kaydı bulunmaması ve *Āh-nāme*'yle olan benzerliği sebebiyle eser, Kemāl Paşa-zāde'ye yakıştırılmış olmalıdır.

Āh-nāme'yi ilk kez tanıtan ve 1288 [1871-72] tarihli *Şefik-nāme* ve *Şefik-nāme Şerhi*'nin sonunda kayıtlı olduğu bilgisini veren sayın Prof. Dr. M. A. Yekta SARAÇ, bu kısa nesir parçasının Sinan Paşa'nın [ö. 1486] *Tazarru'-nāme*'sini andıran bir münacat olduğuna dikkat çekmiştir (Saraç 1995: 57). Gerçekten de münacat havasının hâkim olduğu metin, dilindeki sadelik ve secilerin sağladığı ahenkle *Tazarru'-nāme*'yle benzerlik gösteren bir yapıdadır.

Āh-nāme'de geleneğe uygun olarak söze Cenâb-ı Hakk'a yakarıyla başlayan Kemāl Paşa-zāde, insanın gerçek kemale ermesinin ne kadar güç olduğunu dile getirdikten sonra çocukluk çağının eli kolu bağlayan çaresizliğine, delikanlılık zamanının ele avuca sığmaz ruh hâline ve yaşlılığın elden ayaktan kesen dermansızlığına değiniyor. Daha sonra açlığın insanı delirttiğinden, tokluğun umursamaz bir hâle soktuğundan, uykunun gaflet ve bilmezlik; uyanıklığın ise şaşkınlık, güçsüzlük ve acizyet demek olduğundan bahsediyor. Bu satırlardan sonra yazarın, insanoğlunun manevî yönüne dikkat kesildiğine şahit oluyoruz. Ayetlerin kaynaklığında kurgulanan cümleler, yazının en önemli bölümünü temsil ediyor. Buna göre, insan marifet elde etmeye çalışsa, "Allah'ı hakkıyla takdir edemediler." hitabıyla karşılaşır. Şefaate güvense, kulağına "Kimin haddine ki O'nun izni olmaksızın huzurunda şefaate edecek?" hitabı gelir. Kendine hâkim olamazsa "Hakikat, rabbinin tutuşu şediddir" şeklinde tehdit edilir. Eğer Allah'ı görmeyi dilerse "O'nu gözler idrâk etmez; gözleri O idrâk eder." ve bir iz, bir işaret ararsa "Onun misli gibi bir şey yoktur." ayetleriyle kendisine cevap verilir. Yazar, insanoğlunun çaresizlik, şaşkınlık ve ümitsizliğini anlatmanın güçlüğüne değindikten sonra kıyamete kadar âh etmekten başka bir yol olmadığına işaret ederek sözlerine son vermektedir.

Kemāl Paşa-zāde, yazının başında insan hayatının üç dönemini tarif ederken bardağın boş tarafına bakar. Çocukluktaki özgürlüğü, gençlikteki dinçliği ve ihtiyarlıktaki bilgeliği unutmuş görünmesi yazıya hâkim olan hüznün ve çaresizlik havasını daha iyi hissettirmek içindir. Yine bunun gibi insanın en temel ihtiyaçlarının bile yıpratıcı ve yıkıcı tesirlerinin bulunduğu değinmesi de karamsar bir bakış açısıyla kurguladığı metnin etkisini artırmak için olmalıdır. İnsanoğlunun dünyaya ve hayata

⁶ *Āh-nāme* ile benzerlik gösteren ve ondan daha hacimli olan bu eserin kime ait olduğunu kesin çizgileriyle belirlemek güçtür. Yazarı bilinmediği için Kemāl Paşa-zāde'ye nispet edilmiş olması imkân dahilindedir. Eserle ilgili olarak Nihal ATISIZ "Hiçbir yazmasına rastlamadığım bu risalenin Kemal Paşa-oğlu'na ait olduğu şüphelidir" notunu düşmüştür (Atsız 1966: 81). Yrd. Doç. Dr. Sayın DALKIRAN ise eseri, "İrşâdü'l-Mütehayyirîn" başlıklı makalesinde incelemiş, Millet Ktp. 305 numaradaki matbu *Şehrü'l-Emâlî*'nin son üç sayfasında bulunan metnin tıpkıbasımını vermiş ve herhangi bir değerlendirmeye tabi tutmadan Kemāl Paşa-zāde'ye ait göstermiştir (Dalkıran 1997: 111-122. s.). Şamil ÖÇAL da "Sayın Dalkıran, Kemal Paşa-zāde'ye aidiyeti kesin olmamasına rağmen bu eseri konu edinen bir makale yayımlamıştır." (Öçal 2000: 50) diyerek konunun tam olarak aydınlığa kavuşmadığına dikkat çekmiştir. *Necātü'l-Mütehayyirîn*, "Risâle-i Necātü'l-Mütehayyirîn" başlığıyla *Terceme-i Milel ve Nihal* kaynaklığında Nūh b. Muştāfā el-Ḳonevī'ye nispet edilerek yayınlanmıştır (Kaya 2005: 473-476. s.). Eserin tespit edilebilen yazma nüshası *Risâle-i Necātü'l-Mütehayyirîn* adıyla Millî Kütüphane Yz. A. 8009 numarada kayıtlıdır.

dönük yönünü çaresiz ve hüznü bir sesle dile getirdikten sonra yazar, insanın maneviyata ve ahirete dönük yönüne dikkat kesilir. Bu bölümde kulluk vazifesinin yükü altında çarpınan kişinin manevi olgunlaşma, azaptan kurtulma, günahattan kaçınma ve Hakk'ı bilip anlama yolunda nasıl eli kolu bağlı olduğu ayetlerin örneğinde gözler önüne serilmiştir. Ayetler bazen bağlamlarından kopararak insanın beklentilerini boşa çıkaran ve umutlarını yıkan bir bakış açısıyla sunulmuş ve yazıya hâkim durumdaki ümitsizlik ve çaresizlik, tartışmasız hakikat olan vahiyden destek alınarak son derece yoğun, çarpıcı ve itiraza yer bırakmayacak şekilde ifade edilmiştir. Burada, insanın hem dünya hem de ahiret adına bir çıkış yolu bulmak için attığı her adımda karşılaştığı açmazlar ve içine düştüğü çıkmazlardan kurtulmak için sergilediği her gayretin sonuçsuz kaldığına şahit oluruz. Bu acziyet içerisinde çarpınan insana kıyamete kadar âh etmekten başka bir seçenek kalmaz.

Sonuç

Bilgisi, tecrübesi ve vazifesi sebebiyle cevap verme makamında bulunan Kemâl Paşa-zâde, kâinatın kargaşası içerisinde insanoğlunun yaşadığı dalgalanmaları ve içine düştüğü çıkmazları şaşkınlık ve çaresizliğin her satırına sindiği açık, akıcı, içten ve ustalıklı bir üslupla dile getirmiştir. İki ayrı anlam katmanını tek bir söyleyişe sığdıran bu birkaç cümle, hem üslup hem de mana bakımından ikili ve dengeli bir yapı arz eder. Bir yanda acizlik ve çaresizlikten kaynaklanan içli yakarışlar; öbür yanda insana attığı her adımda engeller çıkaran kaderden sızlanışlar, Türkçenin kıvrak ifade gücüyle birleşince münacatla şathiye arasında, zengin yorumlara açık, incelikli bir metin ortaya çıkmıştır. Kuşkusuz, *Âh-nâme*'de felsefi bir sorgulamadan söz edemeyiz. Fakat yine de ince bir şikâyet havasının sezildiği bu metinde, sayısız zihni meşgul eden temel meselelere yoğunlaşan Kemâl Paşa-zâde'nin imanının güvenli sularında kalarak dünyanın karmaşasını ve insanın yeryüzündeki macerasını ustalıklı bir üslupla dile getirdiği söylenebilir. Eserin belki de en başarılı yanı, insanı azaptan kurtaracak acziyet ilanı durumundaki içten yakarışların ardına, ince bir şikâyet ve sorgulama edasının gizlenmesidir.

Kaynaklar

- Atsız, N. (1966). "Kemal Paşaoğlu'nun Eserleri"; *Şarkiyat Mecmuası*: İstanbul 1966, VI. sy., 71-112. s.; İstanbul 1972, VII. sy., 83-135. s.
- Dalkran, S. (1997). "İrşâdü'l-Mütehayyirîn"; *Türk Dünyası Araştırmaları*: Ağustos 1997, 1097. sy., 111-122. s.
- Diez, H. F. (1811). *Denkwürdigkeiten von Asien in Künsten und Wissenschaften, Sitten, Gebrauchen und Alterthümern, Religion und Regierungsverfassung aus Handschriften und eigenen Erfahrungen*: Berlin 1811, I. C., XXVIII+314 s., In Commission der Nicolaischen Buchhandlung; II. C., Berlin 1815, XII+1079 s., In Commission der Halleschen Waisenhaus-Buchhandlung.
- Gümüş, N. (2005). "Türk Tarih ve Edebiyatına Dair Değerlendirilmemiş Bir Kaynaklardan Bir Mecmua Örneği: Tuhfe-i İsmâiliye"; *Türklük Bilimi Araştırmaları*: Niğde/Güz 2005, XVIII. sy., 129-162. s.
- Hacı Nürî (1868). *Münşe'ât-ı 'Azîziyye fî Âtâri 'Otmâniyye (İbtidâ-i Münşe'ât)*: İstanbul 1284/1868 2+156+25 s., Vezir Hanı Matbaası.
- Hacı Nürî (1870). *Münşe'ât-ı 'Azîziyye fî Âtâri 'Otmâniyye (İbtidâ-i Münşe'ât)*: İstanbul 1286/1870 2+262 s., Muhib Matbaası.
- Hacı Nürî (1872). *Münşe'ât-ı 'Azîziyye fî Âtâri 'Otmâniyye (İbtidâ-i Münşe'ât)*: İstanbul 1289/1872, 2+294 s., Vezir Hanı Matbaası.
- Hacı Nürî (1875). *Münşe'ât-ı 'Azîziyye fî Âtâri 'Otmâniyye (İbtidâ-i Münşe'ât)*: İstanbul 1292/1875, 336 s., Matbaatü'ş-Şeyh Yahya Efendi.

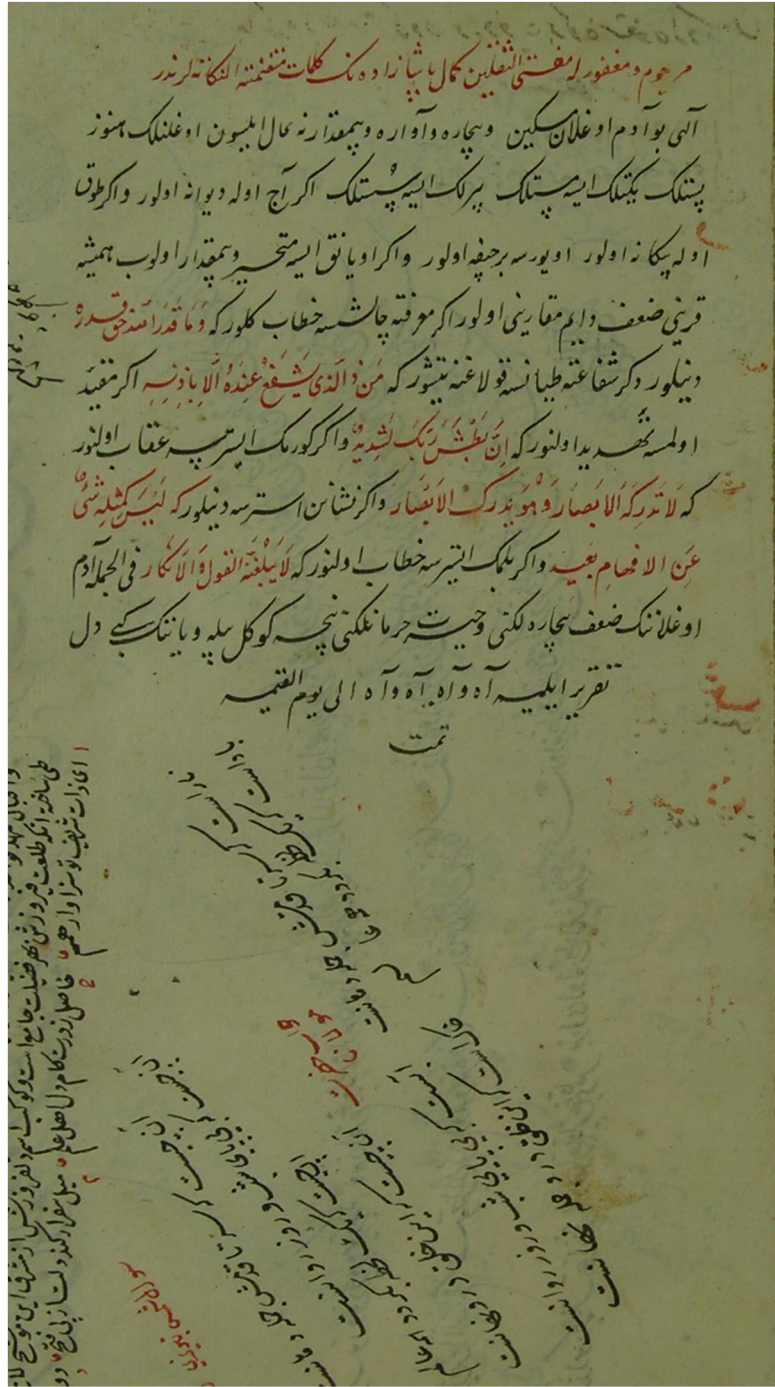
- Hācı Nūrī (1886). *Münşe'ât-ı 'Azîziyye fî Ātârî 'Otmāniyye (İbtidā-i Münşe'ât)*: İstanbul 1303/1886 332+4 s., Mehmed Cemal Efendi Matbaası.
- Kaya, V. (2005). "Nûh b. Mustafa el-Konevî *Risâle-i Necâtî'l-Mütehayyirîn*"; *Marîfe*: Kış 2005, 5. y., 3. sy., 473-476. s.
- Yazır, E. H. (2002). *Hak Dîni Kur'ân Dili Kur'ân-ı Kerîm ve Me'âli*: Hazırlayan ve Notlandıran: Düccane CÜNDİOĞLU, İstanbul 2002, XXXIV+606 s.
- Canım, R. (2000). Latîfî: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ* (İnceleme-Metin): Hazırlayan: Rıdvan Canım, Ankara 2000, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 225 Tezkireler Dizisi: 7.
- Mecmû'a*: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Kitaplığı 1973, 222 yk.
- Müstākîm-zāde Süleymān S. (1839). *Şerh-i Dīvān-ı 'Aliyyü'l-Murtezā*: Bulak 1255/1839-40, 576 s., Dārü't- tıbbā'atî'l-Kā'ine.
- Öçal, Ş. (2000). *Kemal Paşazāde'nin Felsefî ve Kelâmî Görüşleri*: Ankara 2000, XVIII+481 s., T. C., Kültür Bakanlığı Yayınları: 2408, Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Osmanlı Eserleri Dizisi/20.
- Risâle-i Necâtü'l-Mütehayyirîn*: Millî Kütüphane Yz. A. 8009, 5 yk.
- Saraç, M. A. Y. (1995). *Şeyhülislam Kemāl Paşa-zāde: Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Bazı şüirleri*: İstanbul 1995, 126 s., Risale Basın Yayın.
- Saraç, M. A. Y. (1999): *Şeyhülislam Kemāl Paşa-zāde*: İstanbul 1999, 143 s., Şule Yayınları: 113; Bizim Klasiklerimiz Dizisi: 7.
- Şefîk M. (1871). *Şefîk-nāme*: İstanbul 1288/1871-72, 3+154 s.

Āh Āh Āh-nāme**Müftüyyü't-Taķaleyn Merhūm Kemāl Pāřa-zāde'nün Āh Āh Āh-nāmesidür⁷**

İlāhī, bu ādem oğlanı miskīn ve bī-çāre ve āvāre ve bī-miķdār; ne kemāl eylesün? Oğlanlık henüz pestlik⁸; yiğitlik ise mestlik, pīrlık ise 'ateh ü süstlük⁹tür. Eger ac ola¹⁰ dīvāne olur; eger toķ ola¹¹ bīgāne olur. Uyur ise cīfe ve ġāfil olur¹² ve eger uyanık ise müteĥāyyir ve bī-miķdār olup 'ācz¹³ hemīše ķārīni ve zā'f¹⁴ dā'imī muķārini olur. Eger má'rifete çalışsa ĥiķāb gelür ki *ve-mā ķaderu'llāhe ĥaķķa ķadrihi*¹⁵ ve ger řefā'āte şayansa ķulađına yētiřür ki *men zellezī yeşfe'u 'indehu illā bi-iznihi*¹⁶. Eger muķāyyed olmasa teĥdīd olunur ki *inne baķře rabbike le-ředīd*¹⁷ ve eger görmek isterse 'itāb¹⁸ olunur ki *lā-tüdrıkuhu'l-ebřāru ve hüve yüdrıkü'l-ebřāra*¹⁹ ve eger niřānın isterse dēnilür ki *leyse ke-miķlihi řey*²⁰ ve eger bilmek isterse ĥiķāb olunur ki *lā-yabluğannehu'l-'uķülü*²¹ *ve'l-efķāra*.²² Fī'l-cümle²³ ādem oğlanınuğ zā'f u bī-çāreligini ve ĥāyret ü ĥirmānlığını neçe göñül bile veyā nenün gibi dil tākırır eyleye. Āh u āh āh u āh ilā yevmi'l-ķiyāme

temmet

7 *Mecmū'a*: Revan 1973: 179⁸; HĀCİ NŪRĪ Efendi: *Münře'āt-ı 'Aziziyye fī Ātāri 'Otmāniyye*: 203. s. **Merhūm ve Mađfūr⁹ leh Müftüyyü't-Taķaleyn Kemāl Pāřa-zāde'nün Kelimāt-ı Mütāzamminatü'n-nikātlarıdır.** Revan 1973.
8 pestlik: bestelikdür *Münşe'āt-ı 'Aziziyye*.
9 'ateh ü süstlük⁹tür: süstlük Revan 1973.
10 ola: olsa *Münşe'āt-ı 'Aziziyye*.
11 ola: olsa *Münşe'āt-ı 'Aziziyye*.
12 ve ġāfil olur: –Revan 1973.
13 'ācz: –Revan 1973.
14 zā'f: ĥavf *Münşe'āt-ı 'Aziziyye*.
15 *Kur'ān-ı Kerīm*: "Allah'ı ĥaķķıyla takdir edemediler." 6 En'ām 91; 22 Hac 74; 39 Züimer 67 (Yazır 2002: 464).
16 *Kur'ān-ı Kerīm*: "Kimin haddine ki O'nun izni olmaksızın huzurunda řefaāt edecek?" 2 Bakara 255 (Yazır 2002: 41).
17 *Kur'ān-ı Kerīm*: "Ĥakikat, rabbinin tutuřu řediddir." 85 Burūc 12 (Yazır 2002: 590).
18 'itāb: 'iķāb Revan 1973.
19 *Kur'ān-ı Kerīm*: "O'nu gözler idrāk etmez; gözleri O idrāk eder." 6 En'ām: 103 (Yazır 2002: 140).
20 *Kur'ān-ı Kerīm*: "Onun misli gibi bir şey yoktur." 42 şura 11. (Yazır 2002: 483) ('ani'l-efĥāmi ba'īd¹⁰) Revan 1973.
21 'uķülü: ķavlı Revan 1973.
22 "Akıllar onu idrāk edemez." Bu sözün kaynağına dair bir bilgiye rastlanmamıştır.
23 fī'l-cümle: bi'l-cümle *Münşe'āt-ı 'Aziziyye*.

Ek:1. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 1973, 179^a.

2. HÂCI NÜRÎ Efendi: Münşe'ât-ı 'Azîziyye fi Âtâri 'Otmâniyye: 203. s.

۲۰۳

ظهور ایلر ایسه یوزده برکذشته سبیله اون بیک غروش بلاترد ابقا ایله جگمی
مشعر اشبو بو نو اعطا قلندی

سکوسترو اولمقی ایچون تجارته عرضحال مدیونک مالی توفیق دیمکدر

دتلو افندم حضر تلری فلان محله تجاردن فلان نام کسنه ذمتمده بانحو یل التمش
برکون وعده سبیله الی بیک غروش مطلوب اولوب وعده سی تمامنده اعطا ایتدیکنه
منی پروتست و ایلدش والآن نأدیه سندن امتناع و مخافت ایتمکده اولوب بواننده وقتی
اولدیغنی بیان ایلش ایسه ده از میرده شر یکی طرفندن کندوسنه کل تیلی اشیا کلوب
حالا غاطسه کرکنده موجود اولدیغنی استخبار قلند بقندن اشیا مذکور نك

اصولی اوزره سکوسترو اولغنی بابنده

جناب روحی بغدادی قدس سره

صائمه ای خواجه که سندن زرو سیم استرل	بوم لابنفع ده قلب سلیم استرل
ونودوب بلدیکی عارف ایسک نادان اول	بزم وحدتده نه علم ونه علم استرل
جرم معنده بیکانه به بول ویرمز	آشنای ازلی بار قدیم استرل
جرمکه معترف اول طاعته مفرور اوله	که شفا خانه حکمنده سقیم استرل
قبله معنی فهم ایلین کجرو ل	سهوایله سجده ایلوب اجر عظیم استرل
از برایت نکته اسرار دلی ای روحی	حاضر اول بزم الهیده ندیم استرل

مفتی الثقلین مرحوم کمال پاشا زاده نك آه آه نامه سیدر

آلهی آدم اوغلانی مسکین و بیچاره و آواره و بمقدار نه کمال ایلسون * اوغلانلق
هنوز بسته لیکدر * بکنک ایسه مستلکدر * پیرک عنه و مستلکدر * اکراج
اولور ایسه دیوانه اولور * اگر طوق اواسه بیکانه اولور * او یور ایسه جیفه
و ضافل اولور * اگر او یانق ایسه محیر و بمقدار اولوب عجز همیشه قرینی و خوف
دائمی مقارینی اولور * کر معرفته چالشسه خطاب کلور که (وما قدر الله حق قدره)
اگر شفاعته طیانسه قولاغنه ینشور که (من ذلذی یشفع عنده الا باذنه) اگر مقید
اولسه تهدید اولور که (ان بطش ربک اشدید) اگر کوره استرسه حساب
اولور که (لاتدر که الابصار وهو یدرک الابصار) اگر نشان استرسه ینلور که
(لیس کشله شی) اگر بیک استرسه خطاب اولور که (لا یلغنه العقول والافکار)
بالجمله آدم اوغلانک ضعیف و بیچاره لکن و حیرت و حرمانلکن نیجه کوکل بیله و یانه نك
کی دیلر تفر برابله * آه آه آه الی بوم القیمه *